וְאִישְׁתַּכַּח כְּוָותֵי – ונמצא כדברי, שהזקנים אמרו כמוני. וכך אמרתי, 'חַמַּת' המוזכר בפסוק לעיל, זוֹ העיר טְבֶרְיָא. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ של טבריה 'חַמַּת', עַל שׁוּם שיש בה חַמֵּי טְבֶרְיָא. 'רַקַּת' שנזכר שם, זוֹ צִפּוֹרִי. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ של ציפורי 'רַקַּת', מִשּׁוּם דְּמִיַּדְלָיָא – שמוגבהת ויושבת בראש ההר כְּרַקְתָּא דְּנַהֲרָא – כשפת הנהר שמוגבהת מהנהר. ו'כִּנֶּרֶת' זוֹ גִּינוֹסָר. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'כִּנֶּרֶת', משום דְּמִתְיְקֵי פֵּירָא כְּקַלָּא דְּכִינָּרֵי – שפירותיה מתוקים כקול הכינור.

רבא מקשה על רבי יוחנן: אָמַר רָבָא, כֵּיצַד אמר רבי יוחנן שרקת זו ציפורי, מִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר [–ובי יש מי שסובר] ש'רַקַּת' לָאו טְבֶרְיָא הִיא. וְהָא כִּי שָׁכִיב אִינִישׁ הָכָא – כשנפטר אדם כאן [בבבל], הָתָם [–בטבריה] סָפְדֵי לֵיהּ הָכִי, גָּדוֹל הוּא הנפטר כְּשֵׁשֶׁךְ [–בבבל], וְשָׁם יצא לוֹ אפילו בָּרַקַּת – בטבריה שבארץ ישראל. וְכִי מָפְקֵי אֲרוֹנָא לְהָתָם – וכשמעלים ארון של מת מבבל לקוברו בטבריה, סָפְדֵי לֵיהּ הָכִי – הספדנים קוראים בשווקים כך, אוֹהֲבֵי שְׁרִידִים [–אוהבי ישראל], יוֹשְׁבֵי העיר רַקַּת, צְאוּ לקראת הנפטר וְקַבְּלוּ את חֲרוּגֵי עוֹמֶק – בבל שעמוקה מכל הארצות. וּכִי נָח נַפְשֵׁיהּ [–כשנפטר] דְּרַבִּי זֵירָא בטבריה אחר שעלה מבבל, פָּתַח עֲלֵיהּ בהספד הַהוּא סַפְדָנָא, אֲרֵץ שִׁנְעָר [–בבל] הָרָה וְיָלְדָה את רבי זירא, וְאֶרֶץ צְבִי [–ישראל] גְּיוּדְלָה שַׁעֲשׁוּעֶיהָ של שנער, שגדל בארץ ישראל, אוֹי נָא לָהּ אִמְּרָה רַקַּת, כִּי אִבְּדָה כְּלֵי חֶמְדָּתָהּ. ומוכח ש'רקת' היא טבריה.

אֶלָּא אָמַר (רבה) [רָבָא], 'חַמַּת' הנזכרת בפסוק זוֹ חַמֵּי גְּדֵר. 'רַקַּת' זוֹ טְבֶרְיָא. ו'כִּנֶּרֶת' זוֹ גִּינוֹסָר. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ של טבריה 'כִּנֶּרֶת', לְרמז שֶׁאֲפִילּוּ רֵיקָנִין שֶׁגרים בָּהּ, הם מְלֵאִין מִצְוֹת כְּרִמּוֹן.

רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר, 'רַקַּת' הוא שְׁמָהּ של העיר, וטבריה הוא כינוי. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ טְבֶרְיָא, משום שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּטִבּוּרָהּ [–באמצעיתה] שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(רבה) [רַבָּה] אָמַר, 'רַקַּת' הוא שְׁמָהּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ טְבֶרְיָא, משום שֶׁמּוֹבָה רְאֵיָיתָהּ – שהיו בה גינות ופרדסים.

הגמרא מבארת עוד מקומות שהוזכרו בפסוקים: אָמַר וְעֵירָא, קְטָרוֹן המוזכרת בפסוק [בסמוך], זוֹ צִיפּוֹרִי. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ צִיפּוֹרִי, משום שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּרֹאשׁ הָהָר, כְּצִפּוֹר שדרכה לישב במקום גבוה. מקשה הגמרא: וְכִי קְטָרוֹן צִיפּוֹרִי הִיא, וְהָא קְטָרוֹן בְּחֶלְקוֹ שֶׁל זְבוּלוּן חֲוַאי, דִּכְתִיב (שופטים א ל) 'זְבוּלֹן לֹא הוֹרִישׁ אֶת יוֹשְׁבֵי קִטְרוֹן וְאֶת יוֹשְׁבֵי נַהֲלֹל, וְהרי זְבוּלוּן מִתְרַעֵם על מִדּוֹתָיו הֲוָה – היה מתלונן על מזלו שנמדד לו מן השמים, שלא רצה את החלק שעלה לו בגורל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ה יח) 'זְבֻלוּן עַם חֵרֵף [–הפקיר] נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי על מְרוֹמֵי שָׂדֶה'. ודורשים, מַה טַּעַם חרף זבולון את נפשו למות, מִשּׁוּם דְּ'נַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה', והיינו שהיו לנפתלי שדות ולזבולון לא היו שדות, ולפיכך חרף נפשו למות על רוע מזלו. וכך אָמַר זְבוּלוּן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְאַחַי נָתַתָּ לָהֶם שָׂדוֹת וּכְרָמִים וְלִי נָתַתָּ חָרִים וּגְבָעוֹת, לְאַחַי נָתַתָּ לָהֶם אֲרָצוֹת וְלִי נָתַתָּ יַמִּים וּנְהָרוֹת. אָמַר לוֹ הקב"ה, כּוּלָּן יהיו צְרִיכִין לְךָ עַל יְדֵי חֶלְוְונָן שעולה מן הים להרים שבחלקך, ויקנוהו ממך בדמים מרובים, כדי לצבוע מדמו תכלת לציצית. וכמו שֶׁנֶּאֱמַר בברכת משה רבינו לזבולון (דברים לג יט) ['עַמִּים הַר יִקְרָאוּ] שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צֶדֶק כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ וּשְׂפֻנֵי טְמוּנֵי חוֹל', והיינו שכל השבטים יתקבצו אל הרי זבולון כדי לקנות 'שפוני טמוני חול', וּתְנֵי רַב יוֹסֵף, 'שְׂפֻנֵי' זֶה חֶלְוְונָן, שהוא ספון וחשוב, שצובעים מדמו תכלת לציצית. 'טְמוּנֵי' זוֹ מְרִית – מין דג. 'חוֹל' זוֹ זְכוּכִית לְבָנָה ויקרה הנעשית מן החול שבחלקו של זבולון. ואין לך להתרעם על חלקך.

אָמַר זבולון לְפָנָיו – לפני הקב"ה, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִי מוֹדִיעֵנִי על זאת, כלומר שמא יטלו ממני בלי לשלם. אָמַר לוֹ הקב"ה, 'שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צֶדֶק', כלומר, כשם שגזל אסור בקרבן עולה כך לא יגזלו ממך כלום, שאם יטלו בלא דמים, תתקלקל צביעת התכלת ולא יועיל לו, וסִימָן זֶה הֲוָה לְךָ שאין לוקחים ממך בלא רשות, שכָּל חֲנוֹסֵל מִמְּךָ בְּלֹא דָּמִים אֵינוֹ מוֹעִיל בְּפַרְקְמַטְיָא שֶׁלּוֹ בְּלוּם.

הגמרא מסיימת את הקושיא על זעירא: וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שקְטָרוֹן זוֹ צִיפּוֹרִי, אַמַּאי מִתְרַעֵם זבולון עַל מִדּוֹתָיו, וְהָא הֲוָה צִיפּוֹרִי בחלקו, והיא מִילְּתָא דַּעְדִיפָא טוֹבָא.

וְכִי תֵּימָא שלא היה לו די בציפורי, דְּהֵיכִי דָּמָא 'זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ', ולאחרים היה 'זבת חלב ודבש'. וְהָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לְדִידִי חָזֵי לִי [–ראיתי] 'זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ' דְּצִיפּוֹרִי, וַהֲוָיָא שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל [–ארבע פרסאות] עַל שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל, שהם שש עשרה פרסאות מרובעות. וְכִי תֵּימָא שאף שהיה בציפורי 'זבת חלב ודבש', מכל מקום התרעם משום דְּלֵא נְפִישָׁא דִּידֵיהּ כְּדַאֲחָזֵיהּ – שה'זבת חלב ודבש' שהיה בחלקו לא היה רב כשל אחיו. וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְדִידִי חָזֵי לִי 'זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ' דְּכֹל אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל – ראיתי את כל המקומות בארץ ישראל שיש בהם 'זבת חלב ודבש', וְאם נקבצם למקום אחד, הֲוָיָא [–שטחו יהיה] כְּפִי המרחק מִבֵּי כּוּבֵי עַד אַקְרָא דְּתוּלְבַּקְנֵי [–שמות של מקומות], והיינו עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין [–עשרים ושתים] פַּרְסֵי אוּרְבָּא [–אורך], וּפוּתְיָא [–ורוחב] שִׁיתָּא [–שש] פַּרְסֵי, שהם מאה שלושים ושתים פרסאות מרובעות, ואם כן לא קיבל זבולון פחות מאחיו.

מתרצת הגמרא: אכן קטרון זו ציפורי, וְאַפִּילּוּ הָכִי – אף שיש בה 'זבת חלב ודבש' שָׁרוֹת וּכְרָמִים עֲדִיפָא לֵיהּ – היו חביבים לזבולון שדות וכרמים יותר מחלב ודבש, ולפיכך התרעם. וְדַיְקָא נַמִּי מלשון הפסוק ששדות וכרמים עדיפים לו, דִּכְתִיב 'וְנַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה', שֶׁמַע מִינָּהּ שהיתה טענתו שאין לו שדות וכרמים כמו לנפתלי היושב במרומי שדה.

הגמרא מביאה עוד מימרא על שמות מקומות: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מה שנאמר (צפניה ב ד) 'וְעֶקְרוֹן תֵּעָקֵר', זוֹ קֶסָרִי בַּת אֱדוֹם, שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת בֵּין הַחוֹלוֹת, וְהִיא הָיְתָה יָתֵד תְּקוּעָה לְיִשְׂרָאֵל בִּימֵי יְוָונִים, שלא זזו מלעשות רעה לישראל. וּכְשֶׁנִּבְרָה מַלְכוּת בֵּית חַשְׁמוֹנַאי וְנִצְחוּם, חָיוּ קוֹרִין אוֹתָהּ בשם 'אַחֲדִית' [–כבושת] מַגְדֵּל שִׁיר'.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב בנבואת זכריה (ט ז) על צור שהיא ראש לאדום 'וַהֲסִירֹתִי דָּמָיו מִפִּיו, וְשִׁקֻּצָיו מִבֵּין שִׁנָּיו, וְנִשְׁאַר גַּם הוּא לֵאלֹהֵינוּ וְהָיָה כְּאֶלֶף בִּיהוּדָה וְעֶקְרוֹן כִּיבוּסִי'. 'וַהֲסִירֹתִי דָּמָיו מִפִּיו' זֶה בֵּית מַיְמֵא שֶׁלָּהֶן, שהוא מראשי עבודה זרה של אדום והיו זורקים שם דמי זבחיהם. 'וְשִׁקֻּצָיו מִבֵּין שִׁנָּיו', זֶה בֵּית גִּלְיָא שֶׁלָּהֶן, שאף הוא היה ראש עבודה זרה של אדום. 'וְנִשְׁאַר גַּם הוּא לֵאלֹהֵינוּ', אֶלּוּ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת של ישראל שֶׁבָּאֱדוֹם. 'וְהָיָה כְּאֶלֶף בִּיהוּדָה' [–כבית לימוד של יהודה], 'וְעֶקְרוֹן' תהיה 'כִּיבוּסִי' – כירושלים, אֶלּוּ תַּרְאמָרִיּוֹת וְקַרְקָסִיּוֹת [–בתי ועד שלהם] שֶׁבָּאֱדוֹם, שֶׁעֲתִידִין שָׂרֵי יְהוּדָה לְלַמֵּד בָּהֶן תּוֹרָה בָּרַבִּים בכירושלים.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, העיר 'לֻשֶׁם' שכבשו בני דן, זוֹ פַּמְיָים, ששם מקורו של הירדן. 'עֶקְרוֹן תֵּעָקֵר', זוֹ קֶסָרִי בַּת אֱדוֹם, שֶׁהִיא הָיְתָה מַטְרוֹפּוֹלִין שֶׁל מְלָכִים – אמא של מלכות. ומפרשת הגמרא מדוע היא נקראת אם המלכות: אִיכָּא דְּאָמְרִי, משום דְּמַרְבֵּי בָּהּ מַלְכֵי – שמגדלים שם בני מלכים. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, משום דְּמוֹלְכֵי מִינָּהּ מַלְכֵי – שמעמידים [–ממנים] משם מלכים.

עוד אמר רבי יצחק: שתי הערים קֶסָרִי וִירוּשָׁלַיִם, אִם יֹאמַר רְאֵה אָדָם שהֶחֱרִיבוּ שְׁתֵּיהֶן, אַל תַּאֲמֵן לו, ואם יאמר לך שֶׁנָּשְׁבוּ [–נתיישבו] שְׁתֵּיהֶן, גם אַל תַּאֲמֵן לו, אבל אם יאמר לך שֶׁחָרְבָה קֶסָרִי וְנִשְׁבָּה יְרוּשָׁלַיִם, או שֶׁחָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם וְנִשְׁבָּה קֶסָרִי, תַּאֲמֵן לו. שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כו ב) 'יַעַן אֲשֶׁר אָמְרָה צֹר עַל יְרוּשָׁלַיִם וגו' אִמְּלְאָה הֶחֳרֵבָה', כלומר אתמלא מחורבנה של ירושלים, ויש לדרוש אִם מִלֵּיאָה זוֹ חֻרְבָּה זוֹ אִם מִלֵּיאָה זוֹ חֻרְבָּה זוֹ, והיינו שחורבן אחת תלוי בבנין האחרת, ואינן קיימות יחד או חריבות יחד. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, יש ללמוד דבר זה מֵהָכָא, שנאמר בלידת יעקב ועשו (בראשית כה כג) 'וּלְאֹם מִלְאֹם יֵאָמֵץ', והיינו שלא ישוו בגדולה, אלא כשזה קם זה נופל.

הגמרא מביאה עוד מימרות של רבי יצחק: וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דִּכְתִיב (ישעיה כו י) 'יֻחַן רָשָׁע בַּל לָמַד צֶדֶק, בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת יְעַוֵּל, וּבַל יִרְאֶה גְּאוּת ה'', אָמַר יִצְחָק אבינו לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם 'יֻחַן' עָשָׂו. אָמַר לוֹ הקב"ה, 'רָשָׁע' גמור הוא, ואין ראוי לחון אותו. אָמַר לוֹ יצחק, 'בַּל לָמַד צֶדֶק' – וכי אין אדם יכול ללמד עליו זכות. אָמַר לוֹ הקב"ה, 'בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת יְעַוֵּל' – עתיד הוא להחריב את ירושלים ובית המקדש. אָמַר לוֹ יצחק, אִם כֵּן, 'בַּל יִרְאֶה גְּאוּת ה'' לעתיד לבוא.

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דִּכְתִיב (תהלים קמ ט) 'אַל תִּתֵּן ה' מַאֲוֵי רָשָׁע [–אל תמלא תאוות ליבו] זְמָמוֹ אַל תָּפֵק [–אל תוציא את הזמם שהוא חסום בו] יָרוּמוּ סֶלָה', אָמַר יַעֲקֹב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַל תִּתֵּן לְעָשָׂו הָרָשָׁע תַּאֲוֹת לִבּוֹ, 'זְמָמוֹ אַל תָּפֵק' זוֹ

גַּרְמַמְיָא [–שם מלכות] שֶׁל אֱדוֹם, שֶׁאִלְמָלֵי [–שאילו] הֵן יוֹצְאִין למלחמה, הן מַחֲרִיבִין את כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.

הגמרא מבארת כיצד מתקיימת תפילת יעקב: וְאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, תֵּלַת מְאָה קְטִירֵי תָּנָא – שלוש מאות נושאי כתר מלוכה אִיכָּא בְּגַרְמַמְיָא שֶׁל אֱדוֹם, וּתְלָת מְאָה וְשִׁיתִּין וַחֲמִשָּׁה מַרְוְבָנֵי – ושלש מאות שישים וחמשה דוכסים אִיכָּא בְּרוֹמִי, וּכְכָל יוֹמָא מימות השנה, נָפְקֵי הָנֵי לְאַפֵּי הָנֵי – יוצאים להילחם זה בזה, וּמְקַטֵּיל חַד מִינַיְיהוּ – ומת אחד מהם, או מאדום או מרומי, וּמִיטַּרְדֵי לְאוֹקְמֵי מַלְכָּא – וטרודים להעמיד מלך אחר תחתיו, ולכן אינם פנויים להחריב העולם.

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם יָגַעְתִּי בתורה וְלֹא מָצָאתִי, אַל תַּאֲמַן, משום שאם לא מצא ודאי שלא יגע כלל. וכן אם יאמר לך לֹא יָגַעְתִּי, וּמָצָאתִי בלא יגיעה, אַל תַּאֲמַן, שאי אפשר להשיג את התורה בלא יגיעה. ורק אם יאמר לך יָגַעְתִּי וּמָצָאתִי, תַּאֲמַן.

הגמרא מבארת את דבריו: מה שאמר שהמציאה תלויה ביגיעה, הָנֵי מִילֵּי בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, אֲבָל בְּמַשָּׂא וּמַתָּן אין הדבר כן, אלא סַיְיעָתָא הִוא מִן שְׁמַיָּא – אפשר להשיגו רק על ידי עזרה משמים, ויתכן יגיעה ללא מציאה ומציאה ללא יגיעה. וְגם לְדִבְרֵי תּוֹרָה לֹא אֲמָרַן כלל זה, אֶלָּא לְחִדּוּדֵי – להבין הענין לעומקו, שזה תלוי ביגיעה, אֲבָל לְאוּקְמֵי גִּירְסָא – להעמיד תלמודו שלא ישכח ממנו, סַיְיעָתָא מִן שְׁמַיָּא הִיא, ויתכן שאדם יתייגע ולא ימצא.

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, אִם רָאִיתָ רָשָׁע שֶׁהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ, כלומר שמצליח, אַל תִּתְגָּרֶה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לז א) 'אַל תִּתְחַר בַּמְרֵעִים' – אל תתקוטט עם הרשעים. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁדַּרְכָּיו של הרשע מַצְלִיחִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שם י ה) 'יָחִילוּ [–יצליחו] דְּרָכָיו בְּכָל עֵת'. וְלֹא עוֹד אֶלָּא מזלו גורם גם שֶׁזּוֹכֶה בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק 'מָרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ מְנֻגְּדוֹ' – שהמשפט מוגבה ומסולק ממנו. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאַף הוּא רוֹאֶה נקמה בְּשׂוֹנְאָיו, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק 'כָּל צוֹרְרָיו יָפִיחַ בָּהֶם', שבנפיחה קלה הם נופלים.

מקשה הגמרא: אִינִי – האם כך הוא שאסור להתגרות ברשעים, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מוּתָּר לְהִתְגָּרוֹת בָּרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כח ד) 'עֹזְבֵי תּוֹרָה יְהַלְלוּ רָשָׁע, וְשֹׁמְרֵי תּוֹרָה יִתְגָּרוּ בָם'. וְעוד תָּנָא, רַבִּי דּוֹסְתַּאי בַּר מָתוֹן אָמַר, מוּתָּר לְהִתְגָּרוֹת בָּרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאֵם [–לחש באזנך] אָדָם לוֹמַר שאין להתגרות בהם, שנאמר 'אַל תִּתְחַר בַּמְרֵעִים (ו)אַל תְּקַנֵּא בְּעֹשֵׂי עַוְלָה', אל תשמע לו, שרק מִי שֶׁלִּבּוֹ נוֹקְפוֹ וירא מהרשע מחמת העבירות שבידו אוֹמֵר בֵּן, אֶלָּא פירוש הפסוק 'אַל תִּתְחַר [–אל תתחרה] בַּמְרֵעִים' לִהְיוֹת כְּמַרְעִים ולעשות כמעשיהם, 'וְאַל תְּקַנֵּא בְּעֹשֵׂי עַוְלָה' לִהְיוֹת בְּעוֹשֵׂי עַוְלָה. וכן אוֹמֵר פסוק נוסף (שם בג יז) 'אַל יְקַנֵּא לִבְּךָ בַּחַטָּאִים' וגו', ואין לפרש אל יתגרה לבך להלחם בם, שהרי הפסוק מסיים 'כִּי אִם בְּיִרְאַת ה' כָּל הַיּוֹם', אלא הפירוש 'אל יקנא לבך' לאחוז במעשיהם, אלא לאחוז ביראת ה'. וכן כאן הפירוש 'אל תתחר' להיות כמותם, אבל להתגרות מותר. ואילו רבי יצחק אמר שאין להתגרות ברשעים.

מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – רבי יצחק שאמר שאסור להתגרות דיבר בְּמִילֵּי דִידֵיהּ – בדברים הנוגעים לעצמו, וְהָא – רבי שמעון ורבי דוסתאי שאמרו שמותר להתגרות דיברו בְּמִילֵּי דְּשָׁמַיָּא.

תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, הָא וְהָא – כולם דיברו בְּמִילֵּי דִידֵיהּ, וְלֹא קַשְׁיָא, הָא – רבי שמעון דיבר בְּצַדִּיק גָּמוּר, והוא רשאי להתגרות. וְהָא – רבי יצחק דיבר בְּצַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר, שאינו רשאי להתגרות.

ראיה לחילוק זה: דְּאָמַר רַב הוּנָא, מַאי דִּכְתִיב בנבואת חבקוק (א יג) 'לָמָּה תַבִּיט בּוֹגְדִים תַּחֲרִישׁ בְּבַלַּע רָשָׁע צַדִּיק מִמֶּנּוּ', ודורשים, דווקא צַדִּיק יותר מִמֶּנּוּ – מהרשע, הוא בּוֹלֵעַ, אבל צַדִּיק גָּמוּר, אֵינוֹ בּוֹלֵעַ. ולכן צדיק שאינו גמור אל יתגרה ברשע, שמא יבלענו, וצדיק גמור רשאי להתגרות.

תירוץ נוסף: וְאִי בָּעֵית אֵימָא, רבי יצחק שאמר שאין להתגרות, דווקא שהשעה משחקת לו, שרשע שהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ שֶׁאֵנִי, שאז יכול לבלוע אף צדיק גמור.

הגמרא מספרת על גדולתה של רומי: אָמַר עוּלָּא, אִיטַלְיָא שֶׁל יָוָן, זֶה כַּרְךְ גָּדוֹל שֶׁל רוֹמִי. ומקום זה הָוְיָא תְּלַת מְאָה [–שלש מאות] פַּרְסָה עַל תְּלַת מְאָה פַּרְסָה, וְיֵשׁ בָּהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה שָׁוְוקִים כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, וְהשוק הַקָּטָן שֶׁבְּכוּלָּם הוּא שֶׁל מוֹכְרֵי עוֹפוֹת, וְהָוְיָא שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל עַל שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל. וּמֶלֶךְ סוֹעֵד בְּכָל יוֹם מימות השנה בְּשׁוּק אֶחָד מֵהֶן. וְהַדָּר בָּהּ [–באיטליא] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹלָד בָּהּ, נוֹטֵל פֶּרֶם [–מזון] מִבֵּית הַמֶּלֶךְ, וְהַנּוֹלָד בָּהּ אַף עַל פִּי שֶׁכּבר אֵינוֹ דָּר בָּהּ, נוֹטֵל פֶּרֶם מִבֵּית הַמֶּלֶךְ. וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים בְּנֵי בָנָיו [–בתי מרחץ] יֵשׁ בּוֹ, וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת חֻלּוֹנוֹת מְעֻלִּין עָשָׁן [–ארובות] שיוצאות חוץ לַחוֹמָה וגבוהות ממנה, שלא תושחר מחמת העשן. צִדּוֹ אֶחָד של הכרך הוּא יָם, וּבִצִּדּוֹ הָאֶחָד [–השני] יש חָרִים וּגְבָעוֹת, ובִצִּדּוֹ אֶחָד [–השלישי] יש מְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל, וּבִצִּדּוֹ הָאֶחָד [–הרביעי] יש חוּלְסִית [–קרקע שיש בה אבנים דקות] וּמְצוּלָה [–קרקע שיש בה חול].

משנה

משנתנו דנה באופן שקראו את המגילה, ואחר כך עיברו את השנה, ונמצא שקראו באדר ראשון, האם יצאו בקריאה זו.

קָרְאוּ אֶת הַמְּגִילָּה בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן, וְאחר כך נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה, ונמצא שקראו באדר ראשון, חוזרים וקוֹרִין אוֹתָהּ בַּאֲדָר שֵׁנִי.

מוסיפה המשנה: אֵין חילוק במצוות של חודש זה בֵּין אם עשאם בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן לְבין אם עשאם בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, אֶלָּא לגבי קְרִיאַת הַמְּגִילָּה וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים, שאם עשאם באדר ראשון צריך לעשותם שוב באדר שני. אבל שאר המצוות, אם עשאם באדר ראשון ונתעברה השנה, אין צריך לעשותם שוב באדר שני.

גמרא

מבואר במשנה שרק במגילה ומתנות לאביונים לא יוצאים באדר ראשון. מדייקת הגמרא: הָא לְעִנְיַן סֵדֶר ארבע פָּרָשִׁיּוֹת [–שקלים זכור פרה והחודש] שתיקנו לקרוא באדר, זֶה וָזֶה [–שני החדשים] שָׁוִין, ואם קרא באדר ראשון יצא. ואם כן מקשה הגמרא: מַנִּי מַתְנִיתִין – מי התנא ששנה את המשנה, שלכאורה הוא לֹא תָּנָא קַמָּא, וְלֹא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְלֹא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל המובאים בברייתא להלן.

דְּתַנְיָא, קָרְאוּ אֶת הַמְּגִילָּה בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן וְאחר כך נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה, חוזרים וקוֹרִין אוֹתָהּ בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, משום שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת שֶׁנּוֹהֲגוֹת בְּאדר שֵׁנִי נוֹהֲגוֹת גם בְּאדר רִאשׁוֹן, ואם עשו אותם בראשון יצאו, חוּץ מִמִּקְרָא מְגִילָּה שלא יוצאים בראשון. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אם קראו מגילה בראשון אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ שוב בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, מפני שֶׁכָּל מִצְוֹת שֶׁנּוֹהֲגוֹת בְּאדר שֵׁנִי נוֹהֲגוֹת לכתחילה בְּאדר הָרִאשׁוֹן, וגם קריאת המגילה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי, אַף קוֹרִין אוֹתָהּ שוב בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, שֶׁכָּל מִצְוֹת שֶׁנּוֹהֲגוֹת בַּשֵּׁנִי אֵין נוֹהֲגוֹת בָּרִאשׁוֹן. מוסיפה הברייתא: וְשׁוֹוִין התנאים האלו, שבְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִית האסורים בפורים, שֶׁאֲסוּרִין בָּזֶה וּבָזֶה – ביום ארבעה עשר וחמשה עשר שבשני החדשים.

לפני שמבארת הגמרא את הקושיא, היא מבררת במה נחלקו התנאים בברייתא. שואלת הגמרא: לכאורה דעת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שלא יוצאים בקריאת המגילה באדר ראשון, הֵיינוּ כדעת תַּנָּא קַמָּא, ובמה נחלקו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, סֵדֶר ארבע פָּרָשִׁיּוֹת שקוראים בחודש זה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר, שיש לקרותם לְכַתְּחִילָּה בַּשֵּׁנִי, וּבדיעבד אִי עָבְדִי בָּרִאשׁוֹן עָבְדִי – אם קראו בראשון יצאו, ואין צריך לקרוא שוב בשני, רַבִּי [–חוץ] מִמִּקְרָא מְגִילָּה, דְּאַף עַל גַּב דְּכבר קָרוּ בָּרִאשׁוֹן, קָרוּ בַּשֵּׁנִי – צריך לקרוא שוב בשני. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, שֶׁאֲפִילּוּ מִקְרָא מְגִילָּה צריך לקרוא לְכַתְּחִילָּה בָּרִאשׁוֹן ולא בשני, וכל שכן ארבע פרשיות שצריך לקרוא לכתחילה בראשון. ואילו רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר, שֶׁאֲפִילּוּ סֵדֶר פָּרָשִׁיּוֹת, אף אִי קָרוּ בָּרִאשׁוֹן, קָרוּ בַּשֵּׁנִי – צריך לקוראם שוב בשני, ולא יצאו בקריאה בראשון.

המשך בעמוד יד

הגמרא חוזרת לברר מי התנא של משנתנו: **מַנִּי** – מי הוא התנא של משנתנו, שסובר שמקרא מגילה ומתנות לאביונים לא יוצאים באדר ראשון, ואילו בקריאת הפרשיות יוצאים בדיעבד. **אִי** נאמר שהוא **תַּנָּא קַמָּא** שבברייתא שמחלק בין מגילה לפרשיות, אם כן **קַשְׁיָא** שבמשנתנו מבואר שגם **מַתָּנוֹת** לאביונים לא יוצאים באדר ראשון, ותנא קמא בברייתא סובר שבכל המצוות [חוץ ממקרא מגילה] יוצאים באדר ראשון. **וְאִי** נאמר שהיא **כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי**, שעושים לכתחילה את כל המצוות באדר ראשון, **קַשְׁיָא נַמִּי מִקְרָא מְגִילָּה**, שמבואר במשנתנו שלא יוצאים באדר ראשון הן במתנות לאביונים והן במגילה, ורבי אליעזר סובר שאפשר לעשותם לכתחילה באדר ראשון. **וְאִי** נאמר שהיא **כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל**, שבכל המצוות לא יוצאים באדר ראשון, ואף מקרא מגילה ומתנות לאביונים, **קַשְׁיָא בֶּדֶר פָּרָשִׁיּוֹת**, שלדעתו לא יוצאים באדר ראשון, וממשנתנו דייקו שרק מגילה ומתנות לאביונים לא יוצאים בראשון, אבל ארבע פרשיות יוצאים.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** משנתנו כ**תַּנָּא קַמָּא** שבברייתא, שמגילה נוהגת רק בשני, וארבע פרשיות בדיעבד נוהגות גם בראשון, **וְתָנָא** – ושנה תנא קמא **'מִקְרָא מְגִילָּה'**, **וְכוונתו שהוּא הַדִּין מַתָּנוֹת לָאֲבִיוֹנִים, דְּהָא בְּהָא תַּלְיָא** – שמתנות לאביונים תלוי במגילה, שעיני העניים נשואות למקרא מגילה.

תירוץ נוסף: **וְאִי בָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם** משנתנו כ**רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הִיא**, שגם ארבע פרשיות לא יוצאים באדר ראשון, **וּמַתְנִיתִין** שחילקה בין אדר ראשון לשני רק לענין קריאת המגילה ומתנות לאביונים, **חַפּוּרֵי מִיחַפְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – חסרה היא ויש להוסיף בה מילים, וכך יש לשנות בה, **אֵין בֵּין 'אַרְבָּעָה עָשָׂר' שֶׁבַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן לְ'אַרְבָּעָה עָשָׂר' שֶׁבַּאֲדָר הַשֵּׁנִי אֶלָּא מִקְרָא מְגִילָּה וּמַתָּנוֹת**, ויש לדייק, **הָא** לְעִנְיַן איסור **הֶסְפֵּד וְתַעֲנִית** בפורים, **זֶה וָזֶה** [–אדר ראשון ושני] **שָׁוִין. וְאִילּוּ** לענין **בֶּדֶר פָּרָשִׁיּוֹת** שאין מצוותם ביום הפורים עצמו, **לֹא מַיְירֵי** כלל, וסבר התנא שמשנתנו כרבן שמעון בן גמליאל שאין יוצאים בקריאת ארבע פרשיות באדר ראשון.

מסיקה הגמרא: **אֲמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבִּין אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הִלְכָתָא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁאָמַר מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי**, שגם מגילה וגם ארבע פרשיות לא יוצאים באדר ראשון.

נחלקו לעיל האם עיקר פורים באדר ראשון או באדר שני. הגמרא מבארת את טעמם: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ** – למדו דינם מאותו פסוק, שנאמר (אסתר ט כו) **'לְהָיוֹת עֹשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה'**, ומשמע שכל השנים שוים, **רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי סָבַר**, שדורשים **'בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה'**, מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה [–שנים שאינם מעוברות] עושים פורים בְּאֲדָר הַסָּמוּךְ לִשְׁבָטָ, אַף כָּאן בשנה מעוברת עושים בְּאֲדָר הַסָּמוּךְ לִשְׁבָטָ, דהיינו באדר ראשון. **וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר**, שדורשים **'בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה'**, מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה עושים פורים בְּאֲדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן, אַף כָּאן עושים בְּאֲדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן.

מקשה הגמרא: **בְּשִׁלְמָא רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי** שדרש לעשות באדר הסמוך לשבט, **מְסַתְּבַר טַעֲמָא** לדרוש כך, דְּקיימא לן **אֵין מַעֲבִירִין עַל הַמִּצְוֹת** – מצוה שהגיע זמנה אין לאחרה אלא עושים אותה מיד, ולכן יש להקדים לעשות פורים באדר ראשון, וזו כוונת הפסוק 'בכל שנה ושנה', **אֶלָּא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** שדרש את הפסוק לאדר הסמוך לניסן, **מַאי טַעֲמָא** לא דרש לעשות באדר ראשון מטעם אין מעבירין על המצוות.

מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי טָבִי, מַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** משום **דִּסְמָכֵהּ גְּאוּלָּה** של פורים **לְגָאוּלָּה** של פסח **עָדִיף** מלהקדים לעשות את המצוה מיד.

טעם נוסף: **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, מַעֲמָא דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מֵהָכָא, דִּכְתִיב 'לְקַיֵּים אֵת אִגֶּרֶת הַפּוּרִים הַזֹּאת הַשֵּׁנִית'**, ותיבת 'השנית' מיותרת, ללמד שבשנה מעוברת עושים פורים באדר שני שסמוך לניסן.

הגמרא מבארת מדוע צריך את שני הלימודים: **וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב**